

2.2016

Huomio! Obs! Alert!

”Työelämä on globaalissa murroksessa...”

Petri Nokelainen

Kesä on ovella ja kovin monelle suomalaiselle sauna on paikka jossa on aikaa ajatella asioita ... jotenkin rennommin, makustellen. Otan siis varaslähdön kesään ja mietin miten useiden vuosikymmenten ajan ammattikasvatusta käsittelevien tutkimusten yksi suosituimmista johdantotekstin aloituksista on ollut joku seuraavista tai näiden johdannainen: ”Työelämä muuttuu/on jatkuvassa muutoksessa ...”, ”Tänä päivänä uusia ammattialoja syntyy ja vanhoja katoaa yhä kiihtyvään tahtiin ...” tai ”Käsitys työstä, työpaikasta ja työyhteisöistä on muuttumassa ...”. Tämänkin numeron neljästä artikkelista kaksi alkaa viittauksella työelämän ja siinä tarvittavan osaamisen muutokseen.

Tämä on ymmärrettävää, koska yhteiskunnalliseen tilanteeseen sidoksissa oleva työelämän muutos koskee lähes kaikkea: koulutusta, työpaikkojen lukumää-

rää, työn vaatimuksia, työn laatua, jne. (ks. esim. Weber, 2013). Syyllisiäkään ei tarvitse kaukaa hakea, listan kärjessä ovat vanhat tutut ”automatisaatio”, ”digitalisaatio” ja ”globalisaatio”. Mitä niillä sitten kulloinkin tarkoitetaan. Mutta yleensä tuon kolmikon tehtävänä on viedä Suomesta työpaikat, tuoda ulkomaita työntekijöitä jotka ne vievät, tai ainakin muuttaa työn luonnetta niin etteivät työnantajat ja työntekijät meinaa pysyä perässä.

Tutkijoiden ’onneksi’ uusia pelureita tulee kuitenkin tasaisin väliajoin mukaan kuvioihin, uusimpana kolminaisuuden kolmannen jäsenen (globalisaation) instanssi nimeltä ’maahanmuuttajat’ - ja tarkemmin sen alaryhmä ’turvapaikan hakijat’ (joista mahdollisesti myöhemmin tulee ’pakolaisia’). Kuten tiedämme, turvapaikan hakijoiden lukumäärän voimakas kasvu on haastanut jo koko Euroopan ja Suomessakin tilanteeseen on vaurauduttava myös ammatillisen koulutuksen osalta ripeästi. Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN, Suomen akatemia)

myöntämä, vasta toista vuotta käytössä oleva strateginen tutkimusraha mahdollistaa tutkimuksen aiempaa ketterämmän suuntaamisen yhteiskunnallisesti merkittäviin akuutteihin haasteisiin. Ketteryys viittaa siihen, että hakemukset arvioidaan noin neljä kuukautta nopeammin kuin yleisissä akatemiarahoituksissa (joissa arviointi vie noin yhdeksän kuukautta). Onko tämä nopeasti vai hitaasti, jää itse kunkin pääteltäväksi. Mutta eikös ole niin, että akateemisessa maailmassa aika pysähtyy tai ainakin menettää merkityksensä?

Yksityiskohtiin liiemmästi tarttumatta voimme todeta että STN valitsi 9.5.2016 kolmetoista konsortiota neljään uuteen strategisen tutkimuksen ohjelmaan vuosille 2016–2019. Yksi ohjelmista, *Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat*, keskittyy erityisesti työelämän muutokseen. Ammattikasvatuksen alan tutkijoiden päät ovat nyt hyvin tukevasti suunnattu työelämän muutokseen ja työssä tapahtuvaan oppimiseen, ja katse tarkennettu erityisesti em. rahoitusohjelman läpäisyteemoihin, joista yksi on maahanmuuton vaikutus työelämään. Emme ole kuitenkaan tukevassa niskaotteessa tai ruuvipenkissä, vaan saamme näin erinomaisen mahdollisuuden ottaa ajankohdainen yhteiskunnallinen tilanne huomioon tutkimuksessamme. Vaikutus on kokolailla sama kuin ravihevosiilta loppusuoran auetessa pois nykäistävillä korvahupuilla – vaimaan epäselvä taustamelu terävöityy ja hätkähdyttää tutkijan ripeämpään liikkeeseen. Arvaattekin jo tässä vaiheessa, arvoisat lukijat, millä sanoilla ko. ohjelman aiheen ajankohtaisuutta ja tärkeyttä perusteleva teksti alkaa?

”Työelämä on globaalissa murroksessa. Työn ja työurien kehitykseen vaikuttavat vääjäämättömästi muun muassa roboti-

saatio, digitalisaatio ja työntekijöiden osaamispuhjan muutokset.” (SA, 2016.)

Ylläolevassa lainauksessa viitataan työntekijöiden ammattitaitoon (tai ammatilliseen osaamiseen), johon liittyy sen laatu (kompetenssi) ja kiinnostavuus työelämän näkökulmasta (kvalifikaatio). Suomalaisessa tutkimuksessa *kvalifikaatio* on yleensä määritelty työelämän suunnasta asetetuksi osaamisvaatimukseksi ja *kompetenssi* vastaavasti yksilön kognitiivisiin kykyihin (proseduraalinen tieto, deklaratiivinen tieto, älykkyys) ja affektis-konatiivisiin valmiuksiin (temperamentti, tunne, motivaatio ja tahto) perustuvaksi potentiaaliksi suoriutua työn vaatimuksista (esim. Hanhinen, 2010; Ruohotie, 2005). Ammatillinen kompetenssi käsittää siis laajasti ottaen tiedot (*knowledge*), taidot (*skills*), asenteet (*attitudes*) ja valmiudet (*aptitudes*) (Paloniemi, 2006). Nämä ammatillisen kompetenssin käsitteet auttavat kartoittamaan eri ammattien vaatimuksia ja siten myös koulutusta suunniteltaessa osaamisperustaista oppimista ja sen käytäntöjä (Mulder, 2014).

Le Deist ja Winterton (2005) ja Winterton (2009) ovat muodostaneet *kompetenssin* holistisen luokittelun, joka on kuvattuna Taulukossa 1. Jos käsitettä kompetenssi käytetään ilman tarkempaa määrettä, viitataan sillä eri ulottuvuuksiin työkontekstissa. *Kognitiivinen* kompetenssi kattaa tiedon ja ymmärryksen ja *toiminnallinen* eli funktionaalinen kompetenssi sisältää taidot, käytännön osaamisen. *Sosiaalinen* kompetenssi sisältää käyttäytymiseen ja asenteisiin liittyvät kompetenssin osaamisalueet. *Metakompetenssi* eroaa muista siten, että sen tehtävänä on edesauttaa muiden kompetenssien saavuttamista.

Taulukko 1. Käsitteen kompetenssi holistinen luokittelu
(Le Deist & Winterton, 2005, s. 39)

	AMMATILLINEN	HENKILÖKOHTAINEN
KÄSITTEELLINEN	Kognitiivinen kompetenssi	Metakompetenssi
OPERATIONAALINEN	Toiminnallinen kompetenssi	Sosiaalinen kompetenssi

Taulukosta näemme, että henkilökohtaiset käsitteelliset (metakompetenssi) ja operationaaliset (sosiaalinen kompetenssi) tekijät ovat tärkeitä kompetenssin osa-alueita. Ammatillisen osaamisen kehittymiseen liittyvä tutkimus (Noke-lainen, Kaisvuori, & Pylväs, in press) viittaa siihen, että nämä kompetenssit liittyvät minäpystyvyyteen (osana itsensä-telyprosessia, ks. Zimmerman, 2000) ja siten ajatusten, tunteiden ja motivaation kautta itseohjautuvuuteen ammatil-listen (kognitiivisten ja toiminnallisten) kompetenssien kehittämisessä. Holisti-nen lähestymistapa soveltuu hyvin tähän päivään, koska alati monikulttuuristuva yhteiskuntamme edellyttää tutkimuksen suuntaamista kulttuurienvälisen kom-petenssin suuntaan (ks. Laitinen, 2014; Laitinen, Nokelainen, & Pylväs, 2015; Mäkinen, 2014). Toisen ja korkea-asteen opettajilla saattaa olla korkea kognitiivi-nen kompetenssi, mutta rajallinen toi-minnallinen kompetenssi muiden kuin suomalaisesta kulttuurista tulevien opis-keijoiden suhteen.

Tässä numerossa on neljä artikke-lia, joista ensimmäisessä *Liisa Vanha-nen-Nuutinen, Kimmo Mäki ja Han-nu Kotila* (2016) tarkastelevat työn ja opintojen yhdistämistä ammattikorkea-koulu-opiskelijoiden kokemana. Laaja ammattikorkeakouluopiskelijoilta kerä-tty kyselylomakeaineisto osoittaa aiem-mista tutkimuksista poiketen että työs-äkäynti ei opiskelijoiden mukaan estä-

nyt tai hidastanut opintojen etenemistä. Kirjoittajat pohtivat artikkelissaan tar-kemmin syitä tähän sekä huomauttavat lopuksi että työn oppinnollistamisen hen-gessä opetuksessa tulisi aiempaa parem-min tunnistaa ja tunnustaa opintojen ai-kaisessa työssäkäynnissä kehittyvä osaa-minen.

Sari Mettiäisen ja Eero Roapon (2016) artikkeli kuvaa virtuaalisairaalan pelin ke-hittämistä ja käyttöönottoa hoitotyön koulutuksessa. Metodologisesti design-tutkimuksen periaatteita noudattavaan tutkimukseen osallistui ammattikorkea-koulun hoitotyön opiskelijoita jotka ku-vasivat oppivansa pelin avulla infektio-po-tilaan hoitoon liittyviä toimintakäytän-teitä. Tekemällä oppiminen ja ongelman-ratkaisu nousivat oppimista edistäneiksi tekijöiksi.

Taru Penttilä ja Juha Hakala (2016) keskustelevat kolmannessa artikkelissa korkeakoulutuksen tuottamien kompe-tenssien työelämärelevanssista, erityisesti niiden ajankohtaisuudesta muuttuvassa yhteiskunnassa. Kirjoittajat nostavat esil-le innovaatiokompetenssit (vrt. Palonie-mi, 2006) ja niiden kehittämisen koulu-tuksen ja työelämän näkökulmasta.

Iris Happon ja Sirpa Parunkan (2016) ku-vaavat artikkelissaan ammatillisen opet-tajakorkeakoulun opiskelijoiden etene-mistä opetusharjoitteluprosessin eri vai-heissa. Henkilökohtaistetussa opetushar-

joittelussa vahvistettiin opettajaopiskelijoiden osallisuutta osaamisperusteisen koulutuksen hengessä. Kirjoittajat esittelevät artikkelissaan mallin, joka kuvaa prosessin etenemisen eri vaiheineen sekä opettajaopiskelijoiden ja tuutoreiden roolit prosessin eri vaiheissa.

Vierailin Münchenissä Ludwig-Maximilianin yliopistossa (LMU) Prof. Susanne Weberin kutsumana 30.5. – 5.6.2016 ja tutustuin hänen johtamaansa henkilöstöhallinnon koulutuksen ja hallinnan tutkimuksen yksikköön (Institut für Wirtschaftspädagogik). Matka oli antoisa, tapasin useita tutkijoita, mm. Prof. Emer. Frank Achtenhagenin, ja tohtoriopiskelijoita (osallistuin kahteen tohtoriseminaariin) joista osa olikin jo tuttuja AERA:n Workplace Learning SIG:n ja EARLI:n SIG 14 (Learning and Professional Development) toiminnan kautta. Tapasin myös Münchenin teknillisen yliopiston (TUM) tutkijat Jana Heinzin ja Georg Jochumin jotka ovat julkaisseet Saksan duaalimallia koskevan artikkelin lehdessämme (Heinz & Jochum, 2014). Sain näissä yhteyksissä monia tilaisuuksia esitellä Suomessa tehtävää tekniikan pedagogiikan ja ammattikasvatuksen alan tutkimusta sekä suunnitella tulevaa tutkimusyhteistyötä. Tässä numerossa on professori Weberin kanssa 3.6.2016 tehty haastattelu, jossa keskustelemme ammatillisen koulutuksen sitä koskevan tutkimuksen nykytilanteesta ja tulevaisuuden haasteista Saksassa.

Lähteet

- Hanhinen, T. (2010). *Kvalifikaatiot ja työelämäosaaminen – Dynaamisen kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmän konstruointi*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Happo, I., & Parunka, S. (2016). Miten Sinä haluaisit osaamisesi osoittaa? Henkilökohtaisesti opintopolun toteutumisen Ammatillisen opettajakorkeakoulun opetusharjoittelussa Oulun ammattikorkeakoulussa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 18(2), 54–72.
- Heinz, J., & Jochum, G. (2014). The emergence and development of the German dual vocational system: Between crises and praises. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 16(4), 9–27.
- Laitinen, E. (2014). *Ammattikorkeakoulujen opettajien kulttuurivälinen kompetenssi ja sen mittaaminen*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laitinen, E., Nokelainen, P., & Pylväs, L. (2015). Ammattikorkeakoulujen opettajien ulkoilla asumisen kokemuksen vaikutus itsearvioituun kulttuurialueeseen ja sen koettuun tärkeyteen opettajan työssä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(2), 61–81.
- Le Deist, F. D., & Winterton, J. (2005). What is Competence? *Human Resource Development International*, 8(1), 27–46.
- Mettiäinen, S., & Ropo, E. (2016). Virtuaalisairaalapelin kehittäminen hoitotyön oppimisympäristöksi. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 18(2), 27–45.
- Mulder, M. (2014). Conceptions of Professional Competence. In S. Billett, C. Harteis, & H. Gruber (Eds.), *International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning* (pp. 107–137). Dordrecht: Springer.
- Mäkinen, S. (2014). *Mentorointiprosessi erilaisesta kulttuurista olevan sairaanhoitajaopiskelijan ammatillisen kasvun edistäjänä terveydenhuollon transkulttuurisessa oppimisympäristössä*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nokelainen, P., Kaisvuori, H., & Pylväs, L. (in press). Self-regulation and competence in work-based learning. In M. Mulder & J. Winterton (Eds.), *Competence-based Vocational and Professional Education*. Bridging the World of Work and Education. Dordrecht: Springer.
- Paloniemi, S. (2006). Experience, competence and workplace learning. *Journal of Workplace Learning*, 18(7-8), 439–450.

Penttilä, T., & Hakala, J. (2016). Innovation competence as part of the new hybrid professions. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 18(2), 46–53.

Ruohotie, P. (2005). Ammatillinen kompetenssi ja sen kehittäminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 7(3), 4–18.

Suomen akatemia. (2016). *Strategisen tutkimuksen rahoitus. Ohjelmat 2016–2019*. Luettu osoitteesta: <http://www.aka.fi/fi/strategisen-tutkimuksen-rahoitus2/ohjelmat-ja-hankkeet/ohjelmat-2016-2019>

Vanhanen-Nuutinen, L., Mäki, K., & Kotila, H. (2016). Työn ja opintojen yhdistäminen - opintojen aikainen työssäkäynti ammattikorkeakoulu-opiskelijoiden kokemana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 18(2), 9–26.

Weber, S. (2013). Sense of Workplace Learning. *Vocations and Learning*, 6(1), 1–9.

Winterton, J. (2009). Competence across Europe: Highest common factor or lowest common denominator? *Journal of European Industrial Training*, 33(8/9), 681–700.

